

УДК 94(477.8)"19"

DOI: 10.24919/2312-2595.3/45.203983

Наталія РОМАНИШИН

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії держави та права, Національна академія внутрішніх справ, пл. Солом'янська, 1, м. Київ, індекс 03035 (sviderskanata72@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2366-5510>

Бібліографічний опис статті: Романишин, Н. (2020). Земельна реформа в Другій Речі Посполитій: шляхи реалізації та наслідки. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 3/45, 87–100. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.3/45.203983>.

**ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА В ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ:
ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА НАСЛІДКИ**

Анотація. *Мета дослідження* – з'ясувати особливості аграрних перетворень у результаті земельної реформи в Другій Речі Посполитій на території Західної України в контексті загальнодержавної реформи. **Методологія дослідження.** *Методологічну основу обрано з врахуванням поставленої мети та специфіки об'єкта й предмета дослідження. В основі лежить система методів наукового пізнання: формальної логіки (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування) – задля детального з'ясування змісту розглядуваних питань; теоретичний – для аналізу наукової літератури; метод системного аналізу – для узагальнення особливостей правового регулювання земельних відносин. Крім зазначених, використано також статистичний, проблемно-хронологічний, емпіричний, порівняльний та джерелознавчий методи.* **Наукова новизна** публікації полягає у формулюванні нових положень щодо особливостей змін у земельних відносинах на території Західної України у контексті загальнодержавної реформи, що проводилася в інтересах польської держави і в межах ресурсів, якими вона володіла. **Висновки.** *Ключові цілі аграрної реформи не були досягнуті. Економічною метою було*

© Наталія Романишин, 2020

ISSN 2312-2595 (Print) ISSN 2664-3715 (Online)

створення ефективних приватних фермерських господарств. Цей пункт програми залишився невиконаним. До цього слід додати соціальну й політичну напругу в Західній Україні, посилену польським осадництвом як одним із пунктів реформи. Характеристика аграрної реформи в контексті господарського розвитку Другої Речі Посполитої, враховуючи перенаселення в сільських регіонах, слабкий розвиток тогочасної польської економіки та промисловості зокрема, ускладнений світовою економічною кризою та ростом безробіття, дають можливість, на нашу думку, зробити висновок про об'єктивно неможливе позитивне розв'язання соціальних проблем селянства лише за рахунок реформування аграрного сектора економіки. Усі ці чинники слід мати на увазі в умовах сучасних перетворень сільського господарства України.

Ключові слова: земельна реформа; земельні наділи; сільське господарство.

Nataliya ROMANYSHYN

PhD (History), Associate Professor, Department of History of State and Law, National Academy of Internal Affairs, 1 Solomyanska Square, Kyiv, Ukraine, postal code 03035 (sviderskanata72@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2366-5510>

To cite this article: Romanyshyn, N. (2020). Zemelna reforma v Druhii Rechi Pospolytii: shliakhy realizatsii ta naslidky [Land reform in the Second Polish Republic: implementation and consequences]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 3/45*, 87–100. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.3/45.203983> [in Ukrainian].

LAND REFORM IN THE SECOND POLISH REPUBLIC: IMPLEMENTATION AND CONSEQUENCES

Summary. *The purpose of the articles* of in doubt the main features of the agrarian transformations which took place as are sult of the land reform sin the Second Polish Republic in Western Ukraine in context of the nation wide reform. The **methodological basis** was chosen taking into account the objective and specificity of the object and subject of study. The basis is the system of methods of scientific

*knowledge: formal logic (analysis, synthesis, deduction, induction, analogy, abstraction) – in order to clarify the content of the issues under consideration; theoretical – for the analysis of scientific literature; method of systematic analysis – to summarize the features of legal land regulation. In addition, statistical, problem – chronological, empirical, comparative and source-based methods were also used. The author of this article brings a new **scientific approach** to specific changes in land affairs in the Western Ukraine in the context of the nation-wide reform carried out by the Polish state using the resources the state had at that time. **Conclusions.** Key objectives of the agrarian reform were not achieved. The economic purpose of this reform was the creation of efficient private farms. This was not fulfilled. Also, the social and political tensions were intensified in Western Ukraine as a result of this reform. Considering the overpopulation in rural areas, the weak growth of the Polish economy and the weakness across different industries which was intensified by a worldwide economic crisis and unemployment growth, which has lead us to the conclusion that it was impossible to solve the social problems of peasants by solely focusing on agrarian sector reforms. This should be taken into account when decisions are made regarding changes to the agrarian sector in modern Ukraine.*

Keywords: *land reform; land plots; agriculture.*

Постановка проблеми. У статті розглянуто земельну реформу, проведена в Другій Речі Посполитій в контексті становлення та розвитку поліетнічної новітньої польської держави, намагання правлячої еліти розв'язати аграрну проблему та наслідки реформи для українців. Авторка прагне оцінити перетворення земельних відносин на загальнодержавному рівні та особливості змін у східних воєводствах. Характеристика аграрної реформи в контексті господарського розвитку Другої Речі Посполитої міжвоєнного періоду підводить до висновку про об'єктивно неможливе позитивне розв'язання соціальних проблем селянства лише за рахунок реформування аграрного сектора економіки. Усі ці чинники слід мати на увазі в умовах сучасних перетворень сільського господарства України. Який тип господарювання на землі ми прагнемо утвердити? За рахунок яких джерел фінансування та участі яких державних інституцій? Як розв'язувати проблему зникнення малих сіл та працевлаштування їхніх мешканців, розвиток інфраструктури тощо. У вивченні польського досвіду з погляду

сучасності, зокрема правовому регулюванні земельної реформи, вбачаємо новизну наукової проблеми. Очевидною є необхідність ретельного, неупередженого аналізу вітчизняної історіографії цієї проблеми для того, щоб, узагальнивши результати попередніх досліджень, визначити головні завдання у вивченні цієї теми на сучасному етапі й окреслити перспективи на майбутнє, що і є головною метою пропонованої публікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз польської історіографії дає підставу зробити висновок, що в працях істориків проблематика земельної реформи у Другій Речі Посполитій вивчена досить повно (Mieszczankowski, 1960). Багато досліджень польських істориків присвячені діяльності Ю. Пілсудського у розв'язанні аграрного питання (Łara, 2018; Gaul, 2019). Однак реформа, як правило, розглядається загалом, без вивчення її регіональних особливостей у різних воєводствах, зокрема східних, або лише побіжно їх згадуючи (Jeżerski & Leszczynska, 1999).

В українській історіографії також знайшли відображення етапи проведення аграрної реформи в контексті новітньої історії Польщі (Зашкільняк & Крикун, 2002; Алексієвець, 2006). Українські історики роблять акцент на дослідженні основних напрямів реалізації аграрної реформи та їх вплив саме на господарство східних воєводств (Панишко, 2007), зміни у структурі селянських господарств. Для української історіографії характерно, відзначаючи певні позитивні зміни, все таки вважати її невдалою, основну увагу приділяючи осадництву. Щодо наслідків реформи, то у вітчизняній історіографії панує думка, що з економічної точки зору вона не виправдала сподівань, не принесла вагомих позитивних зрушень, а в площині національного питання призвела до збільшення кількості польських колоністів та погіршення польсько-українських відносин. Характеризуючи внутрішню політику польського уряду в аграрному питанні, історик Б. Гудь зазначає, що, стоячи перед дилемою економічний розвиток чи мононаціональна держава, «польські правлячі кола вибрали другий шлях, який до краю загострив етносоціальний українсько-польський конфлікт на так званих «східних кресах», перетворивши їх, образно кажучи, на бочку з порохом» (Гудь, 2018, с. 315). Український дослідник В. Виздрик, який на основі аналізу реалізації основних напрямів реформи в Галичині та їх ефективності вказує на певні позитивні

наслідки в аграрній сфері та робить висновок, що це була загальнодержавна реформа в інтересах польської держави і в межах ресурсів, якими вона володіла (Виздрик, 2017). Водночас поза належною увагою науковців залишилися наслідки аграрної реформи у східних воєводствах у контексті загальнодержавного господарського розвитку Другої Речі Посполитої.

Мета статті – з'ясувати особливості аграрних перетворень у результаті земельної реформи в Другій Речі Посполитій на території Західної України в контексті загальнодержавної реформи.

Виклад основного матеріалу. Друга Річ Посполита, що постала після закінчення Першої світової війни на землях, які до того були у складі Пруссії, Австро-Угорщини та Росії, не характеризувалися однорідністю ні за етнічним складом населення, ні за рівнем економічного розвитку окремих регіонів.

Найбільш розвинутими були західні землі з найгустішою мережею шосейних доріг та залізниць, високо розвинутою промисловістю, торгівлею та сільським господарством, що орієнтувалися на європейські ринки. Завдяки західним воєводствам Польща стала одним із провідних експортерів зерна у Європі та займала друге місце після Німеччини за вирощуванням і продажем жита.

Центральні райони Польщі відзначалися значною диференціацією. Поруч із такими сучасними містами, як Варшава чи Краків, де були зосереджені текстильні і машинобудівні підприємства, які раніше працювали на російський ринок, були значні території економічної відсталості та бідності. У найгіршому становищі опинилися східні території держави з аграрним перенаселенням на фоні практично відсутньої промисловості, де сільське господарство навіть у великих поміщицьких маєтках було мало-ефективним. Соціально-економічні контрасти доповнювалися національними. За переписом 1921 р., у Польщі проживали 65 % поляків, 5 % білорусів, 4 % німців, 1 % росіян, чехів, литовців та інших, разом узятих, а також 16 % українців, що населяли переважно східні воєводства.

У східній частині країни спостерігалася найбільша диспропорція у структурі земельної власності – поряд з великими поміщицькими маєтками, які не були такими ефективними, як у західній частині Польщі, співіснували малоземельні селянські господарства. В аграрному секторі домінували дрібні господарства (до 5 га),

які становили майже 2/3 усіх селянських господарств і займали 15 % всіх земель (Зашкільняк & Крикун, 2002, с. 459). З них 1 млн господарств мали лише 2 га землі і не могли прогодувати навіть власників та їхні родини. Вони становили 29 % загальної кількості господарств, що тримали 2,8 % всієї землі (Mieszczankowski, 1960, s. 224).

Така економічна ситуація у галузі сільського господарства штовхала урядові кола держави до проведення змін. 10 липня 1919 р. Законодавчий Сейм окреслив засади майбутньої перебудови аграрного сектора, ухваливши проект «Основи земельної реформи». Цей правовий акт передбачав щорічний примусовий викуп державою частини землі в господарствах, що перевищували норму, встановлену залежно від характеру маєтку: 60 га у промислових та приміських районах, 180 га у сільськогосподарських та 400 га у східних воєводствах та Пруссії, і наступну їх парцеляцію для створення нових селянських господарств (Панишко, 2007, с. 92). Натомість ліси мали перейти у власність держави. Щорічно передбачалося парцелювати 200 тис. га землі державних та занедбаних маєтків і поміщицьких господарств.

15 липня 1920 р. під час польсько-радянської війни, Сейм ухвалив Закон про виконання земельної реформи. Цей правовий акт передбачав парцеляцію маєтків, більших за встановлений максимум з відшкодуванням власникам 50 % ринкової вартості землі. У державну власність до узгодження із Ватиканом переходили церковні землі. Парцеляція мала бути проведена винятково державними органами влади. Статті 1–5 регулювали формування державного запасу землі для її подальшої парцеляції між новими власниками. Проведенням реформи мала зайнятися земельна адміністрація на чолі з Головною Земельною комісією. У порівнянні з попередніми актами, у законі не йшлося про одержавлення лісів, які залишались приватною власністю (Jastrzębski, 2018, s. 115).

Одночасно створено правові підстави наділення землею польських ветеранів війни, наслідком якого стало військове осадництво, в основному у східних воєводствах. За законом від 17 грудня 1920 р. «Про наділення землею солдатів польського війська», передбачалось формування державного запасу земель у східних районах новоствореної Польщі із колишніх державних земель

Росії, царської династії і Селянського банку, а також з маєтків біженців, які до квітня 1921 р. не повернулися на свої землі («Ustawa z dnia 17 grudnia 1920 r.», 1921, s. 38). Встановлювалися ціна, порядок наділення та оплата за землю, а також максимальний розмір наділу, що становив не більше 45 га. На Волині до січня 1923 р. польським військовослужбовцям було виділено 111,7 тис. га земель, на яких розмістилося 3541 осадницьке господарство («Statystyka Rolna», 1924, s. 13). В умовах нестачі землі для місцевих селян поява польських колоністів, які отримали землю, не тільки не послабила складну економічну ситуацію, а навпаки стала причиною загострення соціально-економічних і національних проблем у краю. Але це була свідомо політика польських урядових кіл, які вважали польське осадництво на західноукраїнських землях однією з головних опор польського управління східними територіями.

Після прийняття Конституції 1921 р., земельні закони 1919 р. та 1920 р. почали суперечити суті конституційно гарантованого права приватної власності, що призвело фактично до призупинення реформ у аграрному секторі. 28 грудня 1925 р. уряд В. Грабського домогся схвалення Сеймом нового земельного Закону «Про виконання земельної реформи», за яким викуп землі мав відбуватися за ринковою ціною у кожному регіоні. Передбачалася також державна допомога для покупців землі. Сам власник визначав, яка частина його майна має бути парцельована, а яка збережена за ним, до встановленого законом максимуму. Крім парцеляції, яку проводили державні установи, впроваджувалась також приватна парцеляція, яка реалізовувалась самим власником або приватним закладом (Jastrzębski, 2018, s. 117).

Щорічно планувалось парцелювати 200 тис. га, але якщо добровільна кількість парцельованих земель була б нижчою, передбачалась примусова парцеляція. Парцеляції підлягали державні та приватновласницькі землі, що сягали більше 180 га, однак через видання різноманітних приписів межі трактувалися довільно і сягали в різних регіонах від 60 га до максимальних 700 га (Jeżerski & Leszczyńska, 1999, s. 268).

Реалізацією земельної реформи займалися в основному два міністерства – земельної реформи і сільського господарства. Перед міністерством земельних реформ стояло завдання здійснити

структурну перебудову галузі, яка передбачала трансформацію нерентабельних селянських господарств, що мали в основному натуральний характер у господарства, орієнтовані на ринок. До завдань міністерств і підлеглих їм інституцій належали: парцеляція і комасація (об'єднання ділянок одного господаря) земель, врегулювання сервітутів і фінансування реформи (Їара, 1999, s. 120). Головним наслідком парцеляції мала стати ліквідація малоземелля і клаптикових господарств. Для досягнення цієї мети серед іншого передбачалися парцеляція теренів, які називалися «запасом землі» та складалася з державних земель, маєтків «мертвої руки», церковної власності (згідно з умовами Конкордату з Римом від 10 лютого 1925 р.) і земель державних установ.

У 1926–1930 рр. за часів діяльності міністра земельних реформ В. Станевіча відбулося прискорення парцеляції великих маєтків та ліквідації сервітутів. В. Станевіч пропонував реалізацію таких завдань: комасацію, ліквідацію дрібних господарств, державне кредитування, створення нових господарств з парцельованих маєтків, осадництво на сході, впровадження меліорації, врегулювання сервітутів, еміграцію. Окрім формування нових самостійних господарств і розширення наявних до розмірів, що забезпечують економічну самостійність, передбачалось створення малих садівничих та овочевих ферм, виділення земель для сільськогосподарських і садових шкіл.

Загалом у 1926–1930 рр. були розподілені на парцеляцію 970,8 га землі, на яких утворено 298,6 колоній. Пік парцеляційного руху припадає на 1926–1928 рр. Це відповідало загальній концепції змін, відповідно до якої засадничою основою земельної реформи мала бути добровільність. Згідно з цією політикою, найважливішим регулятором перетворень стали явища, які відбувалися на ринку. Найінтенсивніший парцеляційний рух розвинувся у східних воєводствах, менше в центральних і найважче, з огляду на велику кількість фермерських господарств, було проведення цієї акції в західних воєводствах (Їара, 1999, s. 128). У 1926–1930 рр. парцеляційні плани були виконані. У наступних роках через світову економічну кризу і обмежені фінансові можливості держави парцеляція сповільнилася. Певне поживавлення парцеляції наступило тільки з 1936 р.

Істотна проблема сільського господарства II Речі Посполитої полягала у тому, що земельна власність одного господаря була часто поділена на окремі ділянки в різних місцях. Комасація («зцілення») – акція ліквідації земельної «шахівниці» – не відбувалася однаково по всій країні. На півночі і сході кількість об'єктів, які погодилися на перебудову була більшою, ніж технічні і фінансові можливості держави (Łara, 1999, s. 134).

Після «зцілення» кожен селянин одержував взамін за належній йому парцели скомасовану (об'єднану) частину ґрунту тієї самої вартості. Якщо вартість ґрунтів перед перетворенням і після них була різною, уряд компенсував різницю власнику. Об'єднання ґрунтів проводилося на добровільній основі. Якщо селянин не мав коштів на проведення комасації, уряд через Державний сільськогосподарський банк надавав кредит. Комасація дала позитивні результати – об'єднання земель дало змогу оптимізувати й інтенсифікувати сільське виробництво, а з іншого боку – це призвело до зростання ціни на землю.

Ще одним напрямом реформи була ліквідація сервітутів, започаткована в 1920 р., однак почала широко проводитись тільки з 1926 р. Як і у випадку парцеляцій, ліквідація сервітутів могла відбуватися як у формі приватної домовленості селян з власником землі, так і примусово. На думку дослідників, розпорядження з 1927 р., яке санкціонувало примусову ліквідацію сервітутів, завдало шкоди інтересам малоземельних селян, для яких сервітутути часто становили можливість безкоштовно збирати хмиз для палива. Селяни противилися ліквідації сервітутів, тим більше, що взамін вони часто отримували невеликі і малоцінні наділи землі (Łara, 1999, s. 135). Водночас процес ліквідації сервітутів дав можливість великим господарствам інтенсифікувати виробництво і збільшити територію заможних селянських господарств.

У результаті проведеної земельної реформи в Другій Речі Посполитій селянська власність напередодні II світової війни збільшилася на 13 %, площа великих земельних маєтків зменшилася на 16 %. Реформа і парцеляція не принесли значних змін у структуру власності землі. Обшар використаних для господарства приватного більше 50 га зменшилась з 11,5 млн га в 1921 р. до 9,2 млн. га в 1938 р. У 1938 р. вони займали 24,3 % загальних земель, у центральних воєводствах – 17,8 %, у східних – 27,6 %, у

в південних – 23,5 % і в західних – 35,5 %. Реформа не змінила принципово структуру селянських господарств: малоземельних до 5 га на декілька відсотків збільшилось, а від 5 до 20 га зменшилось. Найбільше малоземельних господарств (до 5 га) в 1931 р. було у воєводствах: Станиславівським (83 %), Краківському (79,9 %), Львівському (78,9 %), Тернопільському (74,9 %) і Кельцькому (64,7 %) при середньому по країні 63,9 %. При цьому з малоземельних господарств утримувалося 8,5 млн осіб, що становило 54 % селянства (Jezerki & Leszczynska, 1999, s. 269). Зміна власності на землю в селі не мала радикального характеру і не внесла принципових змін у розвиток сільського господарства та економіки загалом. Попри те, польські автори (Musiał, 2013, s. 157–158), оцінюючи реформу як половинчасту, вказують на той факт, що більш радикальна реформа могла призвести до неконтрольованих наслідків, у тому числі до економічної та культурної деградації.

Висновки. Оцінюючи аграрну реформу у Польщі міжвоєнного періоду, можна зробити висновок, що вона була викликана як економічними, так і соціальними й політичними причинами. Серед економічних слід назвати селянське малоземелля і нерентабельність сільськогосподарського виробництва на невеликих ділянках, які часто не становили єдиного земельного масиву. Водночас «земельний голод» мав соціальні причини, оскільки поряд з масою дрібних селянських наділів існували величезні поміщицькі латифундії. Такий розподіл земельної власності неминуче спричиняв соціальну напругу в суспільстві, яку уряд прагнув послабити.

Політичні передумови пов'язані з пропагандою і політичною діяльністю сил, орієнтованих і підтримуваних сусіднім СРСР. Політичні міркування впливали також з наявності у державі великої української національної меншини, переважну більшість якої становили селяни.

Щодо наслідків аграрних перетворень, то слід визнати, що поряд з прогресивними кроками у розв'язанні земельного питання, польська держава не змогла повністю реалізувати аграрну реформу. Адже її ключові цілі не були досягнуті. Економічною метою було створення ефективних приватних фермерських господарств і таких, що можуть себе прогодувати. Цей пункт програми зали-

шився невиконаним. До цього слід додати соціальну й політичну напругу в Західній Україні, посилену польським осадництвом.

Успіхові реформи завадили внутрішні обставини – непослідовність у діях політичної еліти, яка намагалася розв’язати несумісні проблеми: створення мононаціональної держави й економічний розвиток національних окраїн, недостатні кошти, що виділялись з державного бюджету, і зовнішні, зокрема негативний вплив світової економічної кризи та зовнішньополітичні загрози.

Оцінюючи наслідки реформи у сфері парцеляції й комасації, слід зазначити, що вона не могла остаточно розв’язати аграрну проблему II Речі Посполитої. Адже потрібно було, як показує досвід інших країн, не тільки реструктуризувати сільське господарство, але й змінити економічну структуру держави загалом: розбудовувати промисловість і перетворювати Польщу із сільськогосподарської країни на індустріально-сільськогосподарську. На нашу думку, польський досвід міжвоєнних років свідчить, що об’єктивно неможливе позитивне розв’язання соціальних проблем селянства лише за рахунок реформування аграрного сектора економіки у державі.

Проведене нами дослідження не вичерпує заявленої проблеми. У процесі роботи виявилися нові аспекти аграрної реформи у Польщі, недостатньо висвітлені у вітчизняній історіографії. Їхній розгляд та аналіз може бути корисним як із наукової, так і практичної точки зору в сучасній Україні. У цьому ми вбачаємо перспективу подальших досліджень заявленої проблеми.

Джерела та література

- Алексісець, Л.М. (2006). *Польща: утвердження незалежної держави 1918–1926*. Тернопіль: Підручники і посібники.
- Виздрик, В. (2017). Зміни у структурі селянського землеволодіння Галичини в міжвоєнний період. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, 29, 424–431. Львів. Взято з https://ru.scribd.com/document/365860952/Ukraine-29#fullscreen&from_embed.
- Гудь, Б. (2018). *З історії етносоціальних конфліктів. Українці й поляки на Наддніпрянщині, Волині й у Східній Галичині в XIX – першій половині XX ст.* Харків: Акта.

- Зашкільняк, Л.О., & Крикун, М.Г.** (2002). *Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів*. Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка.
- Панишко, Г.Т.** (2007). Польське законодавство про парцеляцію великої земельної власності й ліквідацію сервітутів на Волині у 20–30-х рр. XX ст. *Українсько-польські відносини*, 1, 91–96.
- Gaul, J.** (2019). «Urojenie wolnością» i społeczne oraz gospodarcze uwarunkowania odbudowy państwa polskiego w czasie rządów Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego 1918–1922. *Dzieje Najnowsze*, 51 (1), 29–56. doi: <https://doi.org/10.12775/dn.2019.1.02>.
- Jastrzębski, R.** (2018). Reforma rolna po drugiej wojnie światowej. Ustawodawstwo państwa polskiego. *Czasopismo prawno-histeryczne*, 70 (1), 111–151. doi: <https://doi.org/10.14746/cph.2018.1.3>.
- Jeżerski, A., & Leszczynska, C.** (1999). *Historia gospodarcza Polski*. Warszawa: Key Text.
- Łapa, M.** (2018). Polityka rolna rządu Józefa Piłsudskiego (2 X 1926 – 12 VI 1928). *Zeszyty Wiejskie*, 23, 89–103. doi: <https://doi.org/10.18778/1506-6541.23.06>.
- Łapa, M.** (1999). Problemy przebudowy strukturalnej rolnictwa polskiego w latach 1926–1930. Program agrarny Witolda Staniewicza. *Acta universitatis lodziensis. Folia Historica*, 66, 119–140.
- Mieszczankowski, M.** (1960). *Struktura agrarna Polski międzywojennej*. Warszawa: PWN.
- Musiał, W.** (2013). *Modernizacja Polski. Polityki rządowe w latach 1918–2004*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Statystyka Rolna*. (1924). Warszawa.
- Ustawa z dn. 6 lipca 1920 r. o organizacji urzędów ziemskich. (1920). *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 70 (461), 1222–1229. Dostęp w Internecie <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19200700461>.
- Ustawa z dnia 17 grudnia 1920 r. o nadaniu ziemi żołnierzom Wojska Polskiego. (1921). *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, 4 (18), 40–41. Dostęp w Internecie <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19210040018>.

References

- Aleksiievets, L.M.** (2006). *Polshcha: utverzhennia nezalezhnoi derzhavy 1918–1926 [Poland: Establishment of an Independent State 1918–1926]*. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky [in Ukrainian].
- Vyzdryk, V.** (2017). Zminy u strukturі selianskoho zemlevołodinnia Halychyny v mizhvoiennyi period [Changes in the structure of peasant

land ownership of Galicia in the interwar period]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist – Ukraine: cultural heritage, national identity, statehood*, 29, 424–431. Lviv. Retrieved from https://ru.scribd.com/document/365860952/Ukraine-29#fullscreen&from_embed [in Ukrainian].

- Hud, B.** (2018). *Z istorii etnosotsialnykh konfliktiv. Ukraintsi y poliaky na Naddnyprianshchyni, Volyni y u Skhidnii Halychyni v XIX – pershii polovyni XX st.* [From the history of ethno-social conflicts. Ukrainians and Poles in the Dnieper, Volhynia and Eastern Galicia in the 19th and the first half of the 20th century]. Kharkiv: Akta [in Ukrainian].
- Zashkilniak, L.O., & Krykun, M.H.** (2002). *Istoriia Polshchi: vid naidavnishykh chasiv do nashykh dniv* [History of Poland: from ancient times to the present day]. Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni I. Franka [in Ukrainian].
- Panyshko, H.T.** (2007). Polske zakonodavstvo pro partseliatsiiu velykoi zemelnoi vlasnosti y likvidatsiiu servitutiv na Volyni u 20–30-kh rr. XX st. [Polish legislation on the parceling of large landed property and the liquidation of easements in Volyn in the 20–30's of the XX century]. *Ukrainsko-polski vidnosyny – Ukrainian-Polish relations*, 1, 91–96 [in Ukrainian].
- Gaul, J.** (2019). «Upojenie wolnością» i społeczne oraz gospodarcze uwarunkowania odbudowy państwa polskiego w czasie rządów Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego 1918–1922 [«Intoxication of freedom» and social and economic conditions for the reconstruction of the Polish state during the rule of the Chief of State Jozef Piłsudski 1918–1922]. *Dzieje Najnowsze – Recent history*, 51 (1), 29–56. doi: <https://doi.org/10.12775/dn.2019.1.02> [in Polish].
- Jastrzębski, R.** (2018). Reforma rolna po drugiej wojnie światowej. Ustawodawstwo państwa polskiego [Agricultural reform after the Second World War. Polish state legislation]. *Czasopismo prawno-historyczne – Legal-historical magazine*, 70 (1), 111–151. doi: <https://doi.org/10.14746/cph.2018.1.3> [in Polish].
- Jeżerski, A., & Leszczynska, C.** (1999). *Historia gospodarcza Polski* [Economic history of Poland]. Warszawa: Key Text [in Polish].
- Łapa, M.** (2018). Polityka rolna rządu Józefa Piłsudskiego (2 X 1926 – 12 VI 1928) [Agricultural policy of the Jozef Piłsudski government (2 X 1926 – 12 VI 1928)]. *Zeszyty Wiejskie – Rural notebooks*, 23, 89–103. doi: <https://doi.org/10.18778/1506-6541.23.06> [in Polish].
- Łapa, M.** (1999). Problemy przebudowy strukturalnej rolnictwa polskiego w latach 1926–1930. Program agrarny Witolda Staniewicza [Problems of structural reconstruction of Polish agriculture in 1926–1930. The

- agrarian program of Witold Staniewicz]. *Acta uniwersitatis lodziensis. Folia historica*, 66, 119–140 [in Polish].
- Mieszczankowski, M.** (1960). *Struktura agrarna Polski międzywojennej [Agrarian structure of interwar Poland]*. Warszawa: PWN [in Polish].
- Musiał, W.** (2013). *Modernizacja Polski. Polityki rządowe w latach 1918–2004 [Modernization of Poland. Government policies in 1918–2004]*. Torun: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika [in Polish].
- Statystyka Rolna [Agricultural Statistics]*. (1924). Warszawa [in Polish].
- Ustawa z dnia 6 lipca 1920 r. o organizacji urzędów ziemskich [Act of July 6, 1920 on the organization of land offices]. (1920). *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej – Journal of Laws of the Republic of Poland*, 70 (461), 1222–1229. Retrieved from <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19200700461> [in Polish].
- Ustawa z dnia 17 grudnia 1920 r. o nadaniu ziemi żołnierzom Wojska Polskiego [Act of 17 December 1920 on giving land to soldiers of the Polish Army]. (1921). *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej – Journal of Laws of the Republic of Poland*, 4 (18), 40–41. Retrieved from <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19210040018> [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 26.02.2020 р.